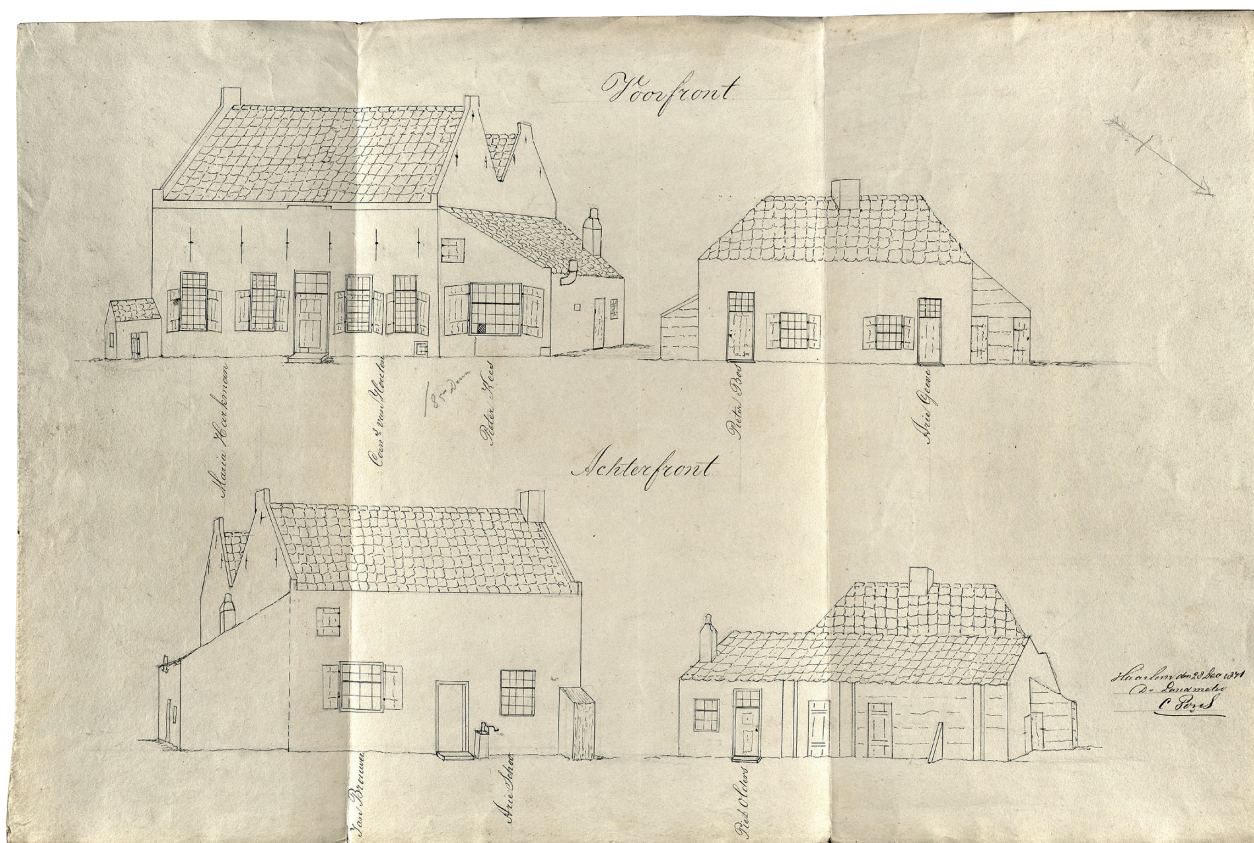

Moord op Sinterklaasavond

Annabella Meddens

In de vroege avond van vijf december 1871 klonk er een gewerschot in de Molenwerfslaan in Heemstede. Een man lag op de grond van zijn woonkamer en bleek door het raam van zijn woning doodgeschoten te zijn. Het was Pieter Joannes Kees, een 38-jarige blekersknecht.

▲ Voor- en achterzijde van twee huizen aan de Molenwerfslaan, in 1871 getekend door C. Pous, landmeter bij het kadaster. De namen van de bewoners en het kapotte ruitje na de moord zijn aangegeven.

Wat was er gebeurd? Was het een ongeluk? Of was er opzet in het spel? Het slachtoffer Pieter Joannes Kees was op 6 januari 1858 te Heemstede gehuwd met Elisabeth Ras, een blekersdienstbode die in Budel geboren was. Zij hadden twee dochttertjes. De oudste, Hendrica, was elf jaar en de jongste, Petronella, was negen jaar oud. Sinds een half jaar woonde ook een kostganger bij de familie Kees in huis. Dat was Antoon (Toon) Geeven, een 19-jarige Heemstedse arbeider. Sinds enige tijd hadden de vrouw des huizes en de kostganger een verhouding met elkaar. Uit latere verhoren bleek, dat Elisabeth

eens had gezegd dat ze wenste dat haar echtgenoot dood was. Zij klaagde dat hij haar en de kinderen slecht behandelde. Hij besteedde geen geld aan het huishouden en hij mishandelde haar bovendien. Hij vond dat Elisabeth het huishouden moest runnen van haar verdiende geld als blekersdienstbode. Elisabeth was hier zeer ontevreden over. Haar loon was te laag om van te leven en het werk was te zwaar. Ze had bij de blekerij van Van Halen en die van Van der Weiden gewerkt, maar was er tijdelijk mee gestopt, omdat ze een miskraam had gekregen.

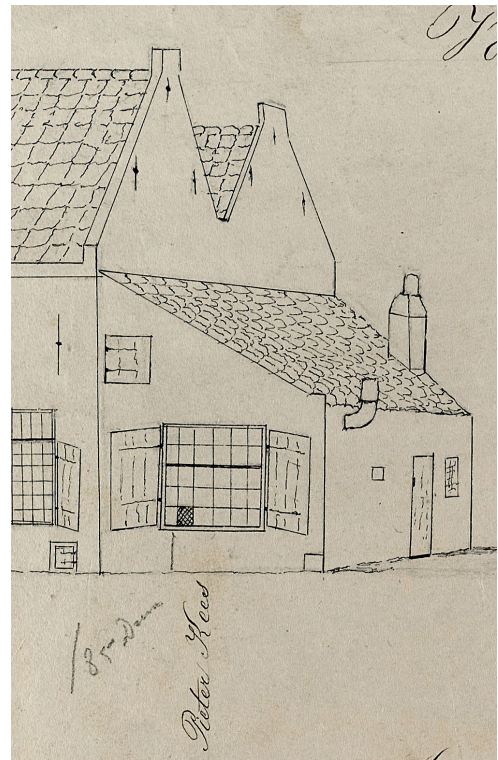
'Hij is een kogel waard'

Het leven van Elisabeth was niet gemakkelijk geweest. Ze had tijdens haar huwelijk zeven kinderen gekregen, waarvan er vijf als baby waren overleden. Ten tijde van de dood van haar man in december 1871 was ze inmiddels vijf maanden in verwachting van een achtste baby. Toen ze begin december nogmaals opperde dat zij gelukkiger zou zijn als haar echtgenoot dood was, antwoordde Toon, haar jonge minnaar, dat hij de moed niet had om de man van het leven te beroven. Toen zij dit bespraken met zijn werkmaatje Pieter van Tongeren, riep deze dat hij dit wel durfde, maar zelf geen geweer bezat. Pieter van Tongeren vond ook dat Pieter Kees zijn vrouw en kinderen slecht behandelde en bood aan om een einde aan deze ellendeling te maken.

Pieter van Tongeren kwam 's ochtends vijf december 1871 naar het huis van Elisabeth Ras om Anton Geeven op te halen om samen met hem turf te kopen in de Haarlemmermeer. Daarna zouden ze de turf in Heemstede en Haarlem weer verkopen om wat geld te verdienen. Pieter van Tongeren had zelf geen geld en vroeg Elisabeth Ras of zij wat in huis had. Elisabeth zei dat ze het ook niet had, omdat ze nooit geld van haar man kreeg. Pieter van Tongeren begon te vloeken en riep: *'Het is toch godverdomme een aap van een mof, hij is een kogel waard.'* *'Het is toch een ongelukkig leven, om in zo'n leven te zitten. Ik zou hem zo hartstikke dood kunnen schieten.'*

Al gauw kwamen de drie tot de conclusie dat het nu echt tijd voor actie was. 's Middags vertrokken de mannen om het geweer van Anton op te halen bij diens zwager in de Haarlemmermeer. De drie hadden snel bedacht hoe laat ze het zouden doen, door gebruik te maken van de vaste gewoonten van de man. Pieter Kees zat aan het einde van de middag altijd thuis op een vaste plek voor het raam te eten. Afsproken was, dat Elisabeth hem eten zou geven en het luik voor het raam open zou laten. Zo kon de schutter haar man gemakkelijk raken. Ze hadden ook bepaald waar het

geweer na afloop verstopt moest worden. Zo gezegd, zo gedaan.

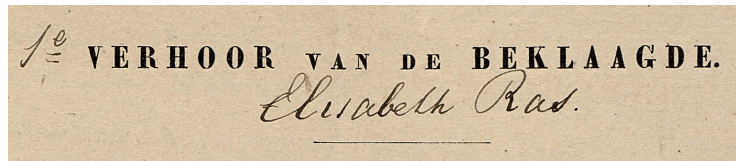

▲ Het raam met open luiken waar Pieter Kees zat toen hij werd doodgeschoten.

Gordijnen in brand

Na terugkeer met het geweer uit de Haarlemmermeer ging Anton Geeven naar de woning van de familie van Elisabeth Ras en Pieter Kees. Hij ging bij de kachel zitten naast het elfjarig dochttertje Hendrica. Hij vertelde haar het een en ander over Sinterklaas. Hendrica vond dit maar een eng verhaal. Elisabeth maakte ondertussen de aardappelen klaar, die zij haar echtgenoot te eten zou geven. Toen Pieter Kees thuis kwam, ging hij zoals gewoonlijk bij zijn stoel voor het raam zitten. Daar kreeg hij zijn aardappelen aangereikt.

Elisabeth verliet direct daarna het huis om, zoals ze zei, boodschappen te gaan doen. Ze ging naar bakker Tibboel. Vervolgens ging zij op visite bij de familie Geeven, die in de buurt woonde, zodat zij niet bij de actie aanwezig zou zijn. Korte tijd later kwam Pieter van Tongeren met het geweer aangelopen bij

▲ Het eerste verhoor in het Huis van Arrest in Haarlem vond plaats op 9 december 1871.

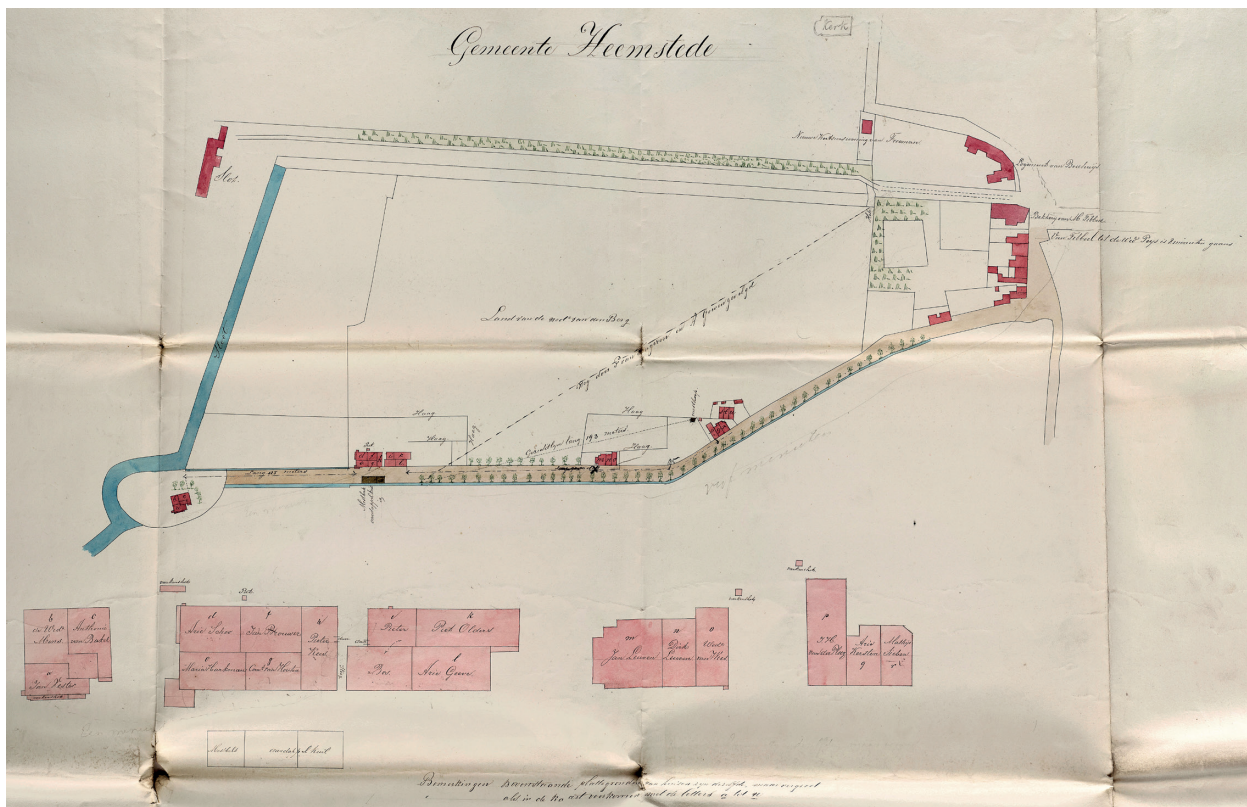
het huis van de familie aan de Molenwerfslaan en schoot zijn slachtoffer door het hoofd. Door het schot vlogen de gordijnen in brand en viel Pieter Kees dood neer op de grond. Anton Geeven bluste de brand en bracht de twee dochtertjes naar de achterburen.

riep hij: *Jongens, ze hebben hem toch bliksems goed geraakt!* Ook veldwachter Rudolf Schellenberg was al gauw bij het huis aangekomen. Even later kwamen burgermeester Cornelis van Lennep en twee geneesheren om de situatie nader te onderzoeken. Direct werden de echtgenote van het slachtoffer, Elisabeth Ras en Anton Geeven, de kostganger en minnaar van Elisabeth, verhoord. Ook het dochtertje Hendrica Kees werd ondervraagd. Zij verklaarde dat haar moeder en Pieter van Tongeren zenuwachtig hadden gesproken over het verstoppertje van een geweer. Al gauw werd de politie duidelijk wat er was gebeurd. De drie verdachten werden opgepakt en naar het huis van Arrest te Haarlem gebracht. De zaak werd eerst door het Provinciaal

Gevangenisstraf

Het schot was door buurtbewoners Pieter Ivoo en Cornelis van Houten gehoord. Ze liepen naar het huis van de familie Kees en keken door de verbrijzelde glasruit naar binnen. Terwijl zij daar stonden, kwam Pieter van Tongeren aangelopen. Deze trok de twee mannen weg en zei: *Laat mij ook eens kijken*. Toen hij door de ramen had gegluurd

▼ Ten behoeve van het proces werd een precieze tekening gemaakt van de plaatselijke situatie, inclusief de looprouten van de daders en andere details.

▲ *Tussen haar detentie in Haarlem en die in Gorichem verbleef Elisabeth Ras ook nog in de gevangenis aan het Leidseplein in Amsterdam. Deze interieurtekening is van W. Hekking jr. (1825-1904), gemaakt ca. 1850, kort voor de ingebruikneming van het gebouw.*

Gerechtshof te Amsterdam behandeld, daarna door de Hoge Raad en uiteindelijk door het Gerechtshof te Utrecht. De negentienjarige Anton Geeven kreeg vijftien jaar celstraf. Pieter van Tongeren en Elisabeth Ras werden tot levenslange gevangenisstraf veroordeeld.

Hoe ging het verder?

De kinderen Hendrica en Petronella trouwden allebei en woonden in Zandvoort en Haarlem.

Anton Geeven kwam na vijftien jaar vrij en trouwde te Haarlem op 38-jarige leeftijd met de elf jaar jongere Hendrica Maria Rooij in 1890. Hij overleed in Haarlem op 8 december 1918, 66 jaar

oud; Pieter van Tongeren, geboren 31 oktober 1845 te Heemstede, werd in 1893 vrijgelaten uit de gevangenis. Hij trouwde nooit, woonde in Heemstede en overleed eind 1923 in Haarlem.

In de gevangenis in de Tuchthuisstraat in Haarlem kreeg Elisabeth Ras op 20 april 1872 een dochttertje. De gevangenisdirecteur en de gevangenisbewaarder hebben het meisje aangegeven onder de naam Maria Keese. Waar en door wie de kinderen zijn opgevangen tijdens de gevangenschap, is niet bekend. Ze kunnen zijn overgedragen aan het armenhuis of opgehaald zijn door familieleden. Voor moeders met jonge kinderen was wel een aparte ruimte ingericht in de Haarlemse gevangenis. Elisabeth Ras kreeg in 1893 gratie en verliet in maart 1893 de bijzondere strafgevangenis voor vrouwen in Gorinchem. Zij werd door een van haar dochters afgehaald. Ze was 35 jaar toen zij naar de gevangenis ging en keerde op 56-jarige leeftijd terug in Kennemerland. Ze ging wonen aan de Harmenjansweg te Haarlem. In januari 1899 werd ze opgenomen in het stadsarmenhus van Haarlem en overleed daar in september 1901.

Bronnen

- Noord-Hollands Archief:
- Gevangenisarchief Amsterdam, T. 313, inv. 432, volgnr. 262
 - Archieven Provinciaal Gerechtshof Noord-Holland, T. 27, inv. 239, 380
 - Burgerlijk Armbestuur Haarlem, T. 1468, inv. 63,3
 - Burgerlijke Stand Haarlem, geboortekten 1872, akte 346
- www.gorcumsecourant.nl/krantenarchief